

НАН України з автоматизації. Координаційні зусилля ІБР спрямовані на впровадження високоефективних інформаційних технологій, реалізацію інноваційних проєктів створення корпоративної системи реферування наукової літератури (загальнодержавна реферативна БД «Україніка наукова» і випуск галузевих серій РЖ «Джерело» – друкованих і на компакт-дисках), створення національної системи електронних видань «Бібліотека – суспільству», забезпечення доступу до міжнародних інформаційних ресурсів, зокрема удосконалення функціонування створеного у 2006 р. загальноакадемічного Центру онлайн-науково-інформаційних ресурсів, створення Національної електронної бібліотеки України «Бібліотека – XXI», гармонізацію використання традиційних та електронних носіїв інформації в інформаційному забезпеченні потреб науки.

У межах міжнародної програми ЮНЕСКО «Пам'ять світу» бібліотеки приступили до оцифрування рідкісних і цінних видань своїх фондів з метою відображення їх на порталах, інтегрування інформаційних ресурсів, створених в Україні, в цифрову бібліотеку Європи, Світову цифрову бібліотеку, до проєкту «Золотая коллекция Евразии» НП БАС. У статті лише побіжно названо проєкти, якими нині опікується ІБР НАН України, оскільки цей напрям діяльності сьогодні докладно висвітлюється у численних публікаціях у фахових періодичних виданнях, у щорічних випусках наукових праць НБУВ. Обмежені рамки статті не дають змогу всебічно розкрити цю складну багатопланову роботу.

Насамкінець хотілося б зазначити, що на всіх етапах бібліотечного будівництва в НАН України завдяки зацікавленому, відповідальному, творчому ставленню учених-членів бібліотечних комісій і рад до розв'язання бібліотечних проблем досягався позитивний результат.

Бібліотечні комісії і ради завжди очолювали видатні у своїй галузі вчені, директори інститутів, віце-президенти або члени Президії Академії, які добре розуміли високе соціальне призначення книги і бібліотеки. Це – академіки Борис Ісідорович Чернишов, Михайло Васильович Птуха, Олександр Іванович Білецький, Євген Олексійович Шилов, Леонід Арсентійович Булаховський, Максим Федотович Гулий, Микола Пантелеймонович Семененко, Іван Костянтинівич Білодід, Віталій Макарович Русанівський, Ігор Костянтинівич Походня, Володимир Володимирович Немощкаленко, Олексій Семенович Онищенко.

Набутий упродовж десятиліть досвід організаційно-методичної та координаційної роботи Рад спрямований на організацію наукового знання, створення єдиного інформаційного простору науки.

Олена Яковенко,
наук. співроб. НБУВ, канд. іст. наук

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ФОНДІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

У статті висвітлено діяльність Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського з формування та використання бібліотечних фондів, починаючи від заснування установи до сьогодні.

Ключові слова: наукова бібліотека, бібліотечний фонд, бібліотечно-інформаційні ресурси, традиційна технологія, інноваційна технологія.

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського¹ (НБУВ) за понад 90 років діяльності зробила значний внесок у розвиток науки й культури нашої держави, в наукове розроблення питань формування бібліотечних фондів, забезпечення їхньої загальнодоступності та збереження. Бібліотека отримує й надає в користування як сучасні вітчизняні й зарубіжні видання, так і рукописні матеріали, рідкісні й унікальні твори друку минулого.

Сьогодні НБУВ вважається однією з найбільших книгозбірень світу: загальний обсяг бібліотечного фонду становить біля 15 млн од. зб. Наявність електронних бібліотечно-інформаційних ресурсів сприяє перетворенню її на інституцію відкритого типу з вільним доступом до інформації.

При підготовці статті ми послуговувалися друкованими виданнями з проблем формування та використання бібліотечних фондів й інформаційних матеріалів – монографії, статті, тематичні збірки наукових праць, матеріали наукових конференцій тощо. Значну джерельну цінність становлять опрацьовані нами матеріали з архівних фондів Інституту

¹ НБУВ протягом періоду існування неодноразово змінювала назви: Національна бібліотека України в м. Києві при Українській Академії наук (1919), Всенародна (Національна) бібліотека України при Всеукраїнській Академії наук у м. Києві (1919–1920), Всенародна бібліотека України в Києві (1920–1934), Державна бібліотека ВУАН (1934–1936), Бібліотека Академії наук УРСР (1936–1948), Державна публічна бібліотека УРСР (1948–1965), Центральна наукова бібліотека Академії наук УРСР (1965–1988), Центральна наукова бібліотека Академії наук УРСР імені В. І. Вернадського (1988–1996). З 1996 р. – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

ISSN 2224-9516 Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2012. Вип. 34
рукопису та Інституту бібліотекознавства НБУВ, планово-звітна документація науково-дослідної й бібліотечно-інформаційної роботи НБУВ, науково-методичні видання.

Основні етапи діяльності Бібліотеки з формування фондів у радянський період (1918–1991) виокремлюються згідно з об'єктивною періодизацією історії Бібліотеки, адекватно розкритою визначними дослідниками О. С. Онищенком та Л. А. Дубровіною [34].

Фактичною датою започаткування Національної бібліотеки Української держави вважається 2 серпня 1918 р., коли українським урядом на чолі з гетьманом П. Скоропадським було підписано «Закон про утворення Фонду Національної бібліотеки Української держави в м. Києві», в якому визначалися організаційні заходи щодо її фінансування, склад бібліотечного фонду, штат співробітників, характер зв'язків із громадськістю для підтримки Бібліотеки тощо [43].

Згідно з цим законом 5 жовтня 1918 р. Міністром народної освіти та мистецтва М. П. Василенком була затверджена інструкція Тимчасового комітету для заснування установи. На цей орган покладалися завдання з розроблення концепції розвитку майбутньої книгозбірні, її основних документів, зокрема Положення про Бібліотеку та Статут [31].

Головою Тимчасового комітету з організації та визначення перспектив діяльності Бібліотеки був В. І. Вернадський, членами комітету – українські вчені та громадські діячі (С. О. Єфремов, А. Ю. Кримський, Г. П. Житецький, В. О. Кордт та ін.) [29, с. 11, 17].

Перший Статут Національної бібліотеки України 1919 р. визначав основні принципи її формування: різноманітність та повнота книжкового фонду; аполітичність, публічність, загальнодоступність, безкоштовність й легкодоступність до інформації [42].

В організаційний період діяльності Бібліотеки (1918 – березень 1923 рр.) ціною неймовірних зусиль та ентузіазму засновників книгозбірні невпинно поповнювалися бібліотечні фонди. Усвідомлюючи цінність наукової літератури, засновники приділяли велику увагу пошуку як вітчизняних, так і зарубіжних фундаментальних видань, які містили інформацію про найвизначніші досягнення людської думки. Це стосувалося збирання та купівлі бібліотек, котрі належали спадкоємцям видатних українських учених, та дбайливого ставлення до фондів національних бібліотек і приватних книжкових колекцій, які залишилися без догляду в перші роки радянської влади. Тимчасовий комітет із заснування Бібліотеки закликав широкі кола громадськості України надсилати книги, дисертації, інші друквані матеріали, котрі збагатили б книгозбірню [31].

ISSN 2224-9516 Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2012. Вип. 34

У грудні 1918 р. за пропозицією В. І. Вернадського Тимчасовий комітет прийняв рішення про дезидерату, тобто, документи, необхідні для поповнення фондів Бібліотеки, на українські видання, згідно з якою мала проводитися систематична їх закупівля [1, арк. 179].

Пошуком, оцінкою, переглядом видань *de viso*, налагодженням стосунків із видавництвами, листуванням з іншими вітчизняними та зарубіжними бібліотеками, зв'язками з громадськістю, складанням картотеки дезидерат у період 1918–1920 рр. займалися усі члени Тимчасового комітету як фахівці з окремих наукових напрямів.

Основними джерелами поповнення бібліотечних фондів у цей період були: закупівля, дарунки, обмін, надходження обов'язкового примірника через Книжкову палату (два примірника українських творів друку). Однак, провінційні видавництва не завжди своєчасно надсилали власну друквану продукцію, що негативно впливало на повноту комплектування бібліотечних фондів з цього джерела надходжень [39, арк. 6–8].

З 1920 р. почалося систематичне опрацювання фондів, згідно з міжнародними вимогами запроваджувалися новітні бібліотечні та бібліографічні правила. Розроблено первинну систему скороченої каталогізації за алфавітним принципом з метою полегшення технологічних процесів і надання можливості обслуговування читачів [3, арк. 5].

Найбільш організаційно сформованим на початок 1920 р. був загальний відділ, в якому опрацьовувався весь фонд, і тому його розвитку приділялася велика увага. Спеціалізовані відділи почали організовуватися в тому ж році [39, с. 17].

Значною подією в житті книгозбірні стало отримання нею нового приміщення на бульварі Т. Г. Шевченка, буд. 14 та відкриття у серпні 1920 р. на правах відділу читальної зали з відкритим доступом, до користування якою залучалися відвідувачі всіх категорій, незалежно від рівня їхньої професійної та освітньої підготовки [2, арк. 1].

В умовах недостатньої кількості асигнувань та кваліфікованих кадрів для систематизації й упорядкування фондів до 1921 р. Бібліотека сформувала півмільйонний фонд ретроспективних видань, які виходили з друку на території України та поза її межами [37].

У зв'язку зі швидким зростанням надходжень документів у фонди книгозбірні навесні 1922 р. було переглянуто й ухвалено новий операційний план, який передбачав дві стадії впорядкування бібліотечних фондів. На першій стадії передбачалося здійснювати тільки ті бібліотечні процеси, без яких документи було неможливо зробити доступними для їх використання. Друга стадія – обробка неупорядкованих масивів дореволюційних фондів

та зібрань – відкладалася у зв'язку з недостатньою кількістю персоналу для їх опрацювання. При розстановці документів за алфавітним принципом з'являлася можливість відразу ж виокремлювати дублетний фонд, який був організований при кожному з відділів Бібліотеки. У цей фонд надходив другий примірник кожної книги, а у відділ Українці – другий і третій примірники. Для найактуальніших видань у всіх відділах кількість дублетних книг збільшувалася до п'яти. Тимчасовим завдання цих фондів було збереження додаткових примірників для заміни ними втрачених або розбитих перших [39]. Одночасно закладалася основа для утворення обмінно-резервного фонду, через який здійснювалося заповнення лакун, які виникали у діючих фондах Бібліотеки, шляхом обміну з іншими установами. Крім того, такий план врятував від пошкоджень значну кількість документів.

У березні 1923 р. Тимчасовий комітет із заснування Національної бібліотеки дійшов висновку, що він виконав свої обов'язки із започаткування установи та передав повноваження Раді бібліотекарів. ВБУ було переведено на стале становище, на посаду директора призначено С. П. Постернака та затверджено новий Статут, згідно з яким Бібліотека структурно складалася з відділів, читальних залів та кабінетів для наукових робіт [39, с. 61].

Пріоритетного значення у *другий період розвитку Бібліотеки (1923–1928 рр.)* набули питання формування та впорядкування фондів і можливості їх використання в процесі обслуговування читачів. Відбувався активний пошук оптимальних рішень щодо комплектування бібліотечного фонду та запровадження нових методів роботи всіх структурних підрозділів книгозбірні.

У середині 20-х років ХХ ст. у ВБУ вдосконалювалася система комплектування бібліотечних фондів, що було пов'язано з надходженням до Бібліотеки обов'язкового примірника українських видань (з 1923 р.). У 1924 р. книгозбірня почала одержувати безоплатний примірник з РСФСР та БСРР, а з 1925 р. – після з'їзду Книжкових палат РСФСР, УСРР, БСРР, ЗСФРР – також і з інших республік Радянського Союзу.

Продовжувалося послідовне комплектування ВБУ документами за картоцею дезидерат, розгорнулася активна збирацька діяльність з метою придбання дублетів видань із книгосховищ Росії, було налагоджено листування та обмін списками документів з бібліотеками та видавництвами.

На 1 серпня 1925 р. фонди в основній Бібліотеці налічували 1 млн 37 тис. документів, з котрих майже 391 тис. назв видань були доступні читачам

[38, с. 158]. Однак, найповнішому забезпеченню читачів бібліотечними документами перешкождала обмеженість у наданні неопрацьованих фондів: багато матеріалів реально не були обліковані, не проводилася робота з фондами, які розміщувалися в будівлях колишніх монастирів.

Період 1928–1934 рр. характеризується перетворенням Національної бібліотеки України в головну державну бібліотеку УРСР, цілеспрямованою переорієнтацією її діяльності на масового читача, перебудовою бібліотечної системи та виконання нею завдань соціалістичного будівництва. Бібліотека постала перед фактом жорсткого зламу всіх її попередніх принципів, практично повної переорієнтації діяльності, переслідувань керівництва й співробітників ВБУ, кадрових перемішень та звільнень.

Протягом 1929–1930 рр. склад бібліотечних фондів, робота співробітників ВБУ та їхня відповідність політичним вимогам постійно підлягали перевіркам з боку спеціальних комісій НКО. За їхніми висновками, кадровий склад Бібліотеки не виконував завдань соціалістичного будівництва [36].

Враховуючи настанови керівних партійних органів, на засіданні Президії ВБУ 28 жовтня 1931 р. було ухвалено «Проект правил, як опрацьовувати, переховувати та видавати ідеологічно-шкідливу літературу», згідно з яким з масового вжитку вилучалася «література ідейно й політично невтримана або спрямована на шкоду диктатурі пролетаріату та соціалістичному будівництву: білоемігрантська, антисемітська, агітаційна різних контрреволюційних партій, фахова шкідницька, націоналістична та мілітаристична, релігійно-містична» [5, арк. 46–47].

Почалися обмеження в комплектуванні зарубіжними науковими виданнями, систематичні затримання з надходжень не лише зарубіжних, а й радянських творів друку, список замовлених журналів проходив цензуру, документи з «ідеологічно ворожим змістом» вилучалися й не надходили до Бібліотеки.

Спеціалізоване приміщення Бібліотека одержала лише у 1930 р. на вул. Володимирській, буд. 62, що дало змогу розширити обсяги робіт, пов'язаних із комплектуванням, опрацюванням, каталогізацією видань, обслуговуванням читачів [4, арк. 3].

У період підготовки до переїзду в нове приміщення ВБУ розпочала систематичну і планомірну роботу з опрацювання незакаталогізованих фондів. Масове їх розбирання супроводжувалося спрощеним бібліографічним описом, який дозволяв швидко залучати документи до книгообігу. Широко розгорнулася робота за фізичне збереження

бібліотечних фондів, які тривалий час знаходилися у непристосованих для зберігання документів приміщеннях [4, арк. 1]. Унаслідок робіт із упорядкування неопрацьованих фондів ВБУ, було виокремлено й передано до опрацювання значну кількість цінних зарубіжних видань з економіки, філософії, мовознавства, художньої літератури. Частина відібраних документів надходила до обмінно-резервного фонду Бібліотеки.

Відбулися кардинальні зміни в організації відділу книгосховища. Якщо до 1929 р. фонди існували при кожному з чотирьох основних відділів Бібліотеки (загальному, періодики, університетському, Українці), то з 1930 р. книгосховище почало функціонувати як самостійна одиниця [4, арк. 9].

Одним із завдань відділу комплектування у цей період була організація планомірного документопостачання підрозділів Бібліотеки на основі виявлених лакун у складі її фондів. З метою їх заповнення використовувалися відомості про нові твори друку з довідково-інформаційних видань Книжкових палат СРСР та УРСР. Працівники книгозбірні налагоджували безпосередні зв'язки з видавництвами та редакціями, широко використовували такі джерела надходжень як закупівля та обмін з іншими бібліотеками (зокрема, згідно зі списками втрачених документів).

Ретроспективні видання надходили з фонду концентрації, утвореного в результаті накопичення в сховищах Бібліотеки значної кількості неопрацьованих документів [7, арк. 12]. У такий спосіб було проведено доукомплектування фондів книгозбірні періодичними виданнями: окремими журналами не тільки заповнювалися лакуни в річних комплектах закаталогізованих назв, але й виявлялися нові їхні назви.

На засіданнях Ради Бібліотеки у 1930–1934 рр. постійно розглядалися питання створення каталогу дезидерати, поповнення фондів за рахунок розшуків необхідних видань за цим каталогом, організації каталогу установ-джерел комплектування, наголошувалося на необхідності пошуків приватних фондівласників, які могли б передавати до ВБУ документи, започаткування системи різноманітних стосунків з книжковим ринком, зокрема, книготорговельними установами та антикварними магазинами з метою придбання видань, які не увійшли до системи обов'язкового примірника тощо.

Четвертий період розвитку книгозбірні (1935–1941 рр.) відзначався уніфікацією діяльності та її перетворенням у бібліотеку загального радянського типу, здатну сприяти як задоволенню потреб академічної науки, так і всебічному розвитку техніки, виробництва, різних галузей знання.

У 1936 р. було затверджено Статут Бібліотеки АН УРСР [8], котрий повною мірою відобразив новий етап її розвитку, місце в бібліотечній

системі СРСР та УРСР, функції фундаментальних бібліотек академічної мережі. У Статуті визначалися основні завдання книгозбірні: якнайповніше збирання та зберігання друкованої продукції й рукописних джерел усіх часів і народів; проведення науково-дослідної роботи в галузі книгознавства, бібліотекознавства, бібліографознавства та підготовка висококваліфікованих кадрів для наукових бібліотек України; максимальне забезпечення та кваліфіковане обслуговування державних та наукових установ, партійних, профспілкових організацій та окремих громадян.

Найповнішому документопостачанню сприяло централізоване комплектування бібліотечних фондів виданнями радянського друку. Малотиражні видання, які мали важливе значення для роботи Бібліотеки відділ комплектування розшукував спеціально. У цей період продовжувалася робота з виявлення лакун у фондах книгозбірні. Проводилося звіряння списків монографій та періодичних видань, які надходили від інших установ, з наявним бібліотечним фондом. Шляхом обмінних операцій книгозбірня поповнювалася цінними науковими ретроспективними виданнями. Розширився книгообмін із зарубіжними державами.

Упродовж 1935–1940 рр. продовжувалася робота з фондами та каталогами Бібліотеки. Для неї було збільшено фінансування, за рахунок чого до штату було прийнято значну кількість співробітників за домовленістю, які опрацьовували дореволюційні книги та газети, редагували каталоги, проводили систематичну перевірку каталогів БАН УРСР з метою обліку зарубіжних монографічних видань та післяжовтневої періодики. Склалися списки на втрачені документи. Проводилася робота з упорядкування біля 300 тис. видань народів СРСР [9, арк. 1]. Під час загальної перевірки фондів у книгосховищі з метою ліквідації заставлених видань виявлявся брак в опрацюванні документів, що сприяло встановленню відповідності фондів каталогам Бібліотеки.

1941–1948 рр. – найтяжчий період у розвитку книгозбірні. Він позначений самовідданою працею її співробітників, спрямованою на збереження бібліотечних фондів під час Великої Вітчизняної війни в евакуації, нацистської окупації, налагодженням діяльності Бібліотеки у період повоєнної реконструкції.

Після звільнення м. Києва у листопаді 1943 р. від нацистських загарбників, було визначено, що до Німеччини гітлерівці вивезли понад 320 тис. рідкісних, цінних й унікальних книг, журналів та рукописів, а частина документів загинула взагалі [10, арк. 12].

Першочергові завдання книгозбірні як республіканського книго-

ISSN 2224-9516 Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2012. Вип. 34
сховища полягали у відбудові її приміщення, зруйнованого нацистськими окупантами, відновленні бібліотечного фонду, придбанні актуальних видань відповідно до тематики інститутів АН УРСР, налагодженні процесів комплектування, опрацювання, обслуговування читачів.

Поповнення діючого фонду Бібліотеки здійснювалося за рахунок дублетних, а в багатьох випадках навіть перших примірників документів (замість втрачених) з обмінно-резервного фонду, шляхом закупівлі документів, а також з так званого фонду концентрації – книг, вивезених до Німеччини і повернутих після війни. Відновився книгообмін у межах СРСР з іншими установами та організаціями, що стало одним з основних джерел комплектування повоєнного часу. Збільшилася екземплярність надходжень найактуальніших видань. За різними джерелами (бібліографічні списки, проспекти, літописи Книжкових палат тощо) систематично здійснювався моніторинг відсутніх у бібліотечному фонді документів. Забезпечувалося своєчасне придбання та опрацювання видань АН УРСР з метою оперативного надання їх у користування читачам [11, арк. 3]. Значна увага приділялася питанням надходження в бібліотечні фонди малотиражних видань. До установ-видавців надсилалися листи з проханням надання цих документів до фондів БАН УРСР.

У роки нацистської окупації бібліотечні каталоги були також частково знищеними, що спричиняло їх невідповідність фондам книгозбірні. За часи відбудови Бібліотеки 1945–1948 рр. проводився облік та фронтальне звіряння наявних бібліотечних документів з каталогами, хоча цій проблемі не приділялося належної уваги. У незадовільному стані знаходився систематичний каталог, яким найчастіше користувалися читачі. Лише у 1947 р. було розпочато велику роботу з виявлення в ньому недоліків та їхнє усунення. Реалізовувалося рішення відділу опрацювання щодо вилучення з каталогів карток на втрачені документи [12, арк. 14, 51].

У повоєнні роки Бібліотека знову відчула на собі ідеологічний тиск з боку партійних органів. За цих умов відділ спеціального зберігання продовжував поповнюватися бібліотечними документами, доступ до яких був надто обмеженим.

У 1948 р. Бібліотеку АН УРСР було перетворено в Державну публічну бібліотеку (ДПБ) УРСР. Завдання та функції книгозбірні відображені у затвердженому Радою Міністрів УРСР 17 червня 1949 р. Статуті, згідно з яким їй було надано статус не лише республіканської і фундаментальної бібліотеки та державного книгосховища, але й республіканського центру науково-методичної роботи та рекомендаційної бібліографії [13, арк. 1–4].

ISSN 2224-9516 Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2012. Вип. 34

Період 1948–1963 рр. характеризується змінами в організації документопостачання, раціоналізацією процесів обслуговування читачів на бібліотечні документи, розгортанням діяльності структурних підрозділів Бібліотеки з переінвентаризації фондів та переміщення документів з метою звільнення площі для нових надходжень.

У березні 1949 р. книгозбірною було розпочато роботу з переінвентаризації двохмільйонного фонду основного зберігання (ФОЗ) і фондів спеціалізованих відділів та кабінетів, розміщених у головному будинку ДПБ. Мета переінвентаризації полягала в налагодженні індивідуального та сумарного обліку бібліотечних фондів. Лакуни в них за наявності відомостей про видання в каталогах, з одного боку, і невідповідність каталогів до наявних у сховищах документів – з іншого, створювали великі труднощі в обслуговуванні читачів. Крім того – з часу заснування Бібліотеки не проводилося точного обліку бібліотечного фонду, систематична інвентаризація фондів була запроваджена лише у 1938 р. [15, арк. 7, 46, 82].

Переінвентаризація діючих ФОЗ і спеціалізованих відділів та кабінетів була завершена у 1951 р. [16, арк. 35]. На ці фонди складено топографічний каталог, за допомогою якого Бібліотека змогла у наступний період своєї діяльності привести генеральні каталоги у відповідність до бібліотечних фондів.

На початку 50-х років ХХ ст. у книгозбірні відбулися значні структурні зміни. Відділи поділено на загальнобібліотечні, бібліотечно-оперативні та спеціальні, розширено контингент читачів та збільшено кількість посадочних місць у читальних залах.

До складу відділу фондів і обслуговування читачів входили: три читальні зали і 14 спеціалізованих відділів і кабінетів головного будинку по вулиці Володимирській, буд. 62 та дві філії – Подільська та Софіївська. До цього відділу в 1951 р. було приєднано пункт прийому читацьких замовлень та групу обслуговування систематичним каталогом, реорганізовано роботу пункту видачі документів у головному приміщенні та наближено до нього видання, які користувалися підвищеним читацьким попитом [14, арк. 30].

У цей період відбулися також зміни в системі документопостачання книгозбірні. Згідно з наказом від 15 березня 1952 р. уповноваженого зі справ друку при Раді Міністрів СРСР Книжкова палата УРСР припинила надання Бібліотеці безоплатного обов'язкового примірника. Ці функції покладалися безпосередньо на поліграфічні підприємства УРСР, унаслідок чого відзначалося несвоєчасне надходження документів до бібліотечного фонду [17, арк. 199].

Вищезазначені зміни зумовили активне розгортання обмінних операцій. Розширилися персональні контакти співробітників книгозбірні з різними відомствами, видавництвами, науково-дослідними та навчальними установами. У великі бібліотеки України та інших республік СРСР надсилалися сотні листів з пропозиціями документообміну на дублетні видання АН УРСР.

Поповнення лакун, які виникли у бібліотечних фондах, відбувалося шляхом звірки ГАК та каталогу архівних видань з літописами Української Книжкової палати. Систематично контролювалася повнота надходження документів, особливо періодичних видань. Головне завдання відділу комплектування у цей період полягало в розбиранні значного за обсягом фонду концентрації.

На початку 1960-х років ХХ ст. у зв'язку з проблемою відсутності площі для розміщення нових надходжень, яка гостро постала перед ДПБ УРСР ще на початку 50-х років ХХ ст., значно ускладнилися умови роботи в усіх структурних підрозділах книгозбірні. Відбувалося постійне переміщення частини фондів з основного книгосховища до інших приміщень. Для виконання цієї роботи було мобілізовано весь колектив книгозбірні [18, арк. 93]. Виникла потреба в систематичному звірванні бібліотечних фондів з каталогами. Водночас доводилося штучно скорочувати нові надходження до підручних фондів, відмовляючись від окремих необхідних видань або зменшуючи екземплярність до одного примірника на документи, які користувалися підвищеним попитом читачів.

Разом із тим, наявність добре укомплектованого бібліотечного фонду, своєчасне придбання нових вітчизняних та зарубіжних видань сприяло задоволенню різноманітних читацьких запитів. Відзначалося покращання якісного складу підручного фонду. Забезпечення фондів необхідними документами здійснювалося за рахунок розширення надходжень обов'язкового платного примірника українських творів друку безпосередньо з видавництв (з травня 1961 р.) та закупівлі [19, арк. 56, 119–120]. З метою упередження лакун у бібліотечних фондах збільшувалася кількість замовлень за післяплатою та за рахунок книгообміну.

Початок *наступного етапу розвитку Бібліотеки (1964–1973 рр.)* позначений пожежею, що сталася 24–25 травня 1964 р. в її центральній будівлі по вул. Володимирській, буд. 62. Згідно з приблизними підрахунками, повністю було втрачено 388 тис. документів частина видань не підлягала реставрації [20, арк. 13]. Через відсутність необхідної площі окремі фонди розміщувалися в тимчасових, часто малопристосованих для зберігання документів приміщеннях у різних районах м. Києва, а отже,

виявилися недоступними для використання читачами. Значна кількість документів у цей період знаходилася в оправі. Бібліотечні фонди у зв'язку з ремонтом будівлі постійно переміщувалися.

У 1965–1966 рр. була проведена значна робота з відновлення Бібліотеки після пожежі. При виявленні лакун у бібліотечних фондах вирішувалося питання про доукомплектування втрачених документів або вилучення бібліографічних карток на них із каталогів. Поповнення знищених вогнем документів відбувалося за рахунок власних обмінно-резервних фондів та фондів інших бібліотек, підручної бібліотеки філії й шляхом закупівлі окремих документів у букіністичних магазинах або отримання їх у дар від приватних осіб. Також з метою поповнення фондів широко використовувалося мікрофільмування та фотокопіювання необхідних документів.

ДПБ УРСР було перетворено на Центральну наукову бібліотеку АН УРСР у 1965 р., затверджено її новий Статут, згідно з яким визначалися її нові завдання та функції [21, арк. 1–4]. Бібліотека стала науковою установою на правах НДІ АН УРСР. Разом із тим, за нею зберігалися функції державного сховища усіх видів друкованої продукції УРСР, організація й широке її використання читачами, обслуговування потреб науки й виробництва.

Відбулися структурні зміни, зокрема, реорганізація у 1965 р. відділу фондів та обслуговування читачів у два самостійні відділи: відділ фондів (з секторами: філії відділу фондів № 1, реставрації та гігієни) та відділ обслуговування читачів (з підлеглими йому галузевими читальними залами та сектором абонементу).

Уведення в експлуатацію у 1966 р. добудови до основного книгосховища, розрахованого на зберігання 3,5 млн документів, дозволило сконцентрувати в ньому активне ядро бібліотечного фонду. Однак, значна його частина залишалася розпорошеною по декількох приміщеннях.

Тому в червні 1967 р. Радою Міністрів УРСР було ухвалено рішення про будівництво нового приміщення для книгозбірні, розрахованого на 10 млн од. зб. [22, с. 1].

Період 1974–1991 рр. позначений розширенням і поглибленням функцій книгозбірні як головної наукової бібліотеки УРСР з колосальним бібліотечним фондом, висококваліфікованим персоналом та значною матеріально-технічною базою.

Надання ЦНБ АН УРСР статусу науково-дослідної установи сприяло проведенню ряду наукових досліджень у галузі книгознавства, бібліотекознавства та бібліографознавства. Розпочалося розроблення

комплексних наукових програм, пов'язаних з організацією бібліотечно-бібліографічної діяльності, вдосконаленням інформаційного обслуговування користувачів. Необхідність упровадження цих програм була зумовлена зростаючим документопотоком, ускладненням його опрацювання та використання.

За допомогою нового «Єдиного профілю комплектування фондів ЦНБ АН УРСР вітчизняними творами друку» (1982) чіткіше визначалася екземплярність видань, що надходили до бібліотечних фондів. У документі знайшли відображення особливості комплектування основних та підсобних фондів Бібліотеки, розподіл сукупності друкованих видань, які надходили з усіх джерел комплектування, за окремими фондами [24].

Із введенням у дію нового «Положення про бібліотечну справу в СРСР» (1984) передбачалося значне покращання системи забезпечення бібліотек документами, які виходили з друку, законодавчо закріплювалося право бібліотек на першочергове їх придбання, систематичний контроль за новими надходженнями, поставало завдання розробки єдиних координаційних планів комплектування книгозбірень регіону [35]. Однак, реалізовані ці «Положення...» не були у зв'язку з початком руйнації радянської системи.

Починаючи з середини 80-х років XX ст. у діяльності ЦНБ дедалі більше виступали протиріччя між багатим за змістом бібліотечним фондом та реальною можливістю реалізувати принцип загальнодоступності, що в значній мірі було пов'язано з наявністю неопрацьованих та законсервованих фондів, а також існуванням відділу спеціального зберігання.

Доступ до цих фондів було відкрито внаслідок проведення у Бібліотеці протягом 1986–1988 рр. роботи з опрацювання значного за обсягом масиву ретроспективних видань, які зберігалися у філії на Подолі, обмінно-резервних та рукописних фондах, переобліку підручних фондів галузевих відділів, виокремлення дублетних примірників документів.

Розпочалося вивчення принципово нових аспектів використання бібліотечних фондів, пов'язаних з поєднанням традиційної та інноваційної технологій. Розглядалися питання формування фонду документів на машиночитаних носіях інформації, створення різноманітних баз даних (БД) [32; 33; 41; 44; 45].

Довгоочікувана подія переїзду Бібліотеки до нового приміщення сталася в 1989 р. Було створено сприятливі умови для оптимізації формування та використання фондів, організації обслуговування читачів з урахуванням сучасних вимог до надання інформації, розробки та

впровадження автоматизації й механізації бібліотечно-інформаційних процесів. Уперше в історії Бібліотеки з'явилася можливість налагодження тіснішого зв'язку процесів комплектування, опрацювання, зберігання, обслуговування та інформування користувачів.

Період 90-х років XX ст. – початок XXI ст. характеризується суттєвими змінами, зумовленими розпадом радянської системи, становленням незалежної України, формуванням ринкових відносин.

Зміни економічних реалій початку 90-х років XX ст. неминуче позначилися й на організації бібліотечної діяльності. Перш за все, відбулася руйнація існуючої системи книговидання та документопостачання бібліотек: скоротився випуск окремих видів документів, відзначалася несистематичність виходу з друку періодичних видань й можливість їхнього придбання, зменшилася кількість примірників з попереднього замовлення та обов'язкових примірників, знизилася обсяги надходжень безкоштовних видань (тез доповідей, матеріалів конференцій, урядових документів тощо) [25, с. 17–20].

На процес формування повноцінних бібліотечних фондів негативно вплинули такі фактори, як: уведення жорстких митних правил та підвищення тарифів на транспортні перевезення документів, відсутність пільг для бібліотек на ввезення в Україну зарубіжних видань, невпорядкованість системи книговидання та тиражування наукових та науково-популярних видань з урахуванням реальних інформаційних потреб, відсутність повноти та розпоршеність інформації про видання, які виходили з друку [28].

У цей період поряд зі зменшенням нових надходжень документів до фондів ЦНБ АН УРСР збільшилися обсяги надходжень ретроспективних видань за рахунок подарунків приватних осіб та організацій, документів з обмінно-резервного, депозитарного фондів та фонду спеціального зберігання.

Згідно з Указом Президента України від 5 квітня 1996 р. Бібліотеці було відновлено статус національної [40]. У зв'язку з цим відбулося розширення її функцій до вичерпного комплектування національного документно-інформаційного потоку й науково обґрунтований відбір найцінніших документів, які надходили з країн СНД і Балтії у межах тематико-типологічного плану комплектування бібліотечних фондів; забезпечення доступу до світових інформаційних ресурсів; обслуговування користувачів і організацій документами на всіх носіях інформації; організації служби зі збереження національного бібліотечного фонду тощо.

У другій половині 90-х років XX ст. книговидання в Україні мало тенденцію до стабілізації, що пов'язано зі збільшенням обсягів робіт, здійснених комерційними видавництвами та видавничими організаціями. Змінилися пріоритети в формуванні репертуару видань – з друку виходили актуальні за змістом та якісно оформлені документи з усіх галузей знання. Однак, на фоні зростання кількості назв видань відбувалося значне зменшення їхніх накладів, що призводило до ускладнень при комплектуванні вітчизняними документами.

Виявлення і заповнення лакун у фондах Бібліотеки, забезпечення необхідної екземплярності найцінніших документів, видрукованих в Україні, СНД та країнах Балтії, здійснювалося, головним чином, шляхом їх закупівлі та документообміну.

З метою забезпечення максимальної повноти комплектування бібліотечних фондів, поряд з традиційними, почали використовуватися й альтернативні шляхи надходжень документів: налагоджувалися безпосередні зв'язки з видавництвами та книготорговельними організаціями, за оренду бібліотечних приміщень власники книжкових розкладок розраховувалися літературою тощо.

Загальні процеси інформатизації та комп'ютеризації суспільства призвели до формування фондів на електронних носіях, полегшення доступу до них, створення інформаційних служб, які забезпечують оперативне надання інформації.

Зростання ролі НБУВ як провідного наукового і культурного та інформаційного центру держави визначило вимоги постійного вдосконалення технології, форм та методів бібліотечної діяльності. У зв'язку з цим з'явилися й почали фахово обґрунтовуватися пропозиції щодо багатоаспектного використання електронного каталогу Бібліотеки, створення в усіх структурних підрозділах різноманітних БД, організації фонду документів на машиночитаних носіях інформації та його використання, розширення можливостей використання мережі Інтернет.

Гарантом загальнодоступності документної інформації стало впровадження інтернет-технологій у практичну роботу Бібліотеки. У 1996 р. за спонсорської підтримки фондів «Відродження» та «Євразія» у НБУВ створено веб-сервер [30]. З цього ж року він почав функціонувати для вільного доступу користувачів локальної мережі, корпоративної мережі київських бібліотек та Інтернет. З 1998 р. наявні електронні ресурси Бібліотеки надаються користувачам. Сайт (www.nbu.gov.ua) зареєстровано у найбільших українських, російських і світових пошукових системах та каталогах Інтернету. Він входить до числа 100 найпопулярніших сайтів світу [26].

З 1999 р. НБУВ розпочала реалізацію Проекту створення Національної електронної бібліотеки [45], доступ до якої надається веб-сайтом. На ньому представлено систему спеціалізованих каталогів та БД, бібліотечно-інформаційні ресурси власної генерації, публікацій світового репертуару, надається інформаційно-бібліографічний сервіс, наведено посилання на інформаційні ресурси внутрішніх структурних підрозділів Бібліотеки та джерела глобальної комп'ютерної мережі Інтернет.

Електронний фонд логічно доповнюють тематичні та видові зібрання повнотекстових електронних документів, які формуються на основі електронних документних масивів, а також каталогів, картотек і списків, що надаються різноманітними вітчизняними та іноземними науковими установами, редакціями періодичних та видань, що продовжуються, вищими навчальними закладами тощо [27].

Стратегічним напрямом розвитку НБУВ на сучасному етапі є забезпечення максимальної доступності бібліотечно-інформаційних ресурсів України, як для вітчизняних, так і зарубіжних користувачів, а також використання в найближчому майбутньому досягнень світових інформаційних технологій.

Вирішення проблеми забезпечення доступності фондів, з одного боку, та їх збереження – з іншого, полягає в переведенні активного ядра фонду на машиночитані носії інформації та обслуговування ними користувачів, а також наданні телекомунікативного доступу віддаленим користувачам. Все більшого розповсюдження набуває така сучасна форма документообміну, як електронна доставка документів, яка забезпечує пошук необхідної інформації в on-line, передачу документів у формі оцифрованих або сканованих на замовлення зображень сторінок з повнотекстових БД.

Дослідження питання формування бібліотечних фондів НБУВ у період з 1918 р. – поч. XXI ст. дозволяє зробити висновок, що процес формування та ступінь використання бібліотечно-інформаційних ресурсів залежить від соціально-економічних та політичних умов у країні (як у період входження України до складу СРСР, так і за часів її незалежності); стану системи книговидання та документопостачання на кожному з етапів суспільного розвитку; матеріально-технічної бази Бібліотеки; узгодженої діяльності всіх структурних ланок книгозбірні; поєднання в процесі опрацювання та використання документів традиційної та інноваційної технологій.

Список використаних джерел

Архів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, опис 1

1. Протоколи № 1–168 засідань Тимчасового комітету по створенню Всенародної (Національної) бібліотеки. – Архів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, оп. 1, спр. 1, арк. 12, 187 (Далі – Архів НБУВ, при посиланні на це джерело інформації буде вказуватися номер справи і номер аркуша).
2. Звіт про роботу бібліотеки за 1920 р. – Там само, спр. 21, 2 арк.
3. Річний звіт про роботу бібліотеки за 1923 р. – Там само, спр. 65, 15 арк.
4. Звіт про роботу бібліотеки за 1929–30 бюдж. рік (з 1 жовт. 1929 р. по 1 жовт. 1930 р.). – Там само, спр. 313, 31 арк.
5. Протоколи засідань президіума Всенародної бібліотеки України. 25 січ. – 17 груд. 1931 р. – Там само, спр. 345, 60 арк.
6. Проект Статуту бібліотеки і протокол від 21 лип. 1934 р. засідань наукових співробітників з його обговорення. Правила відвідування книгосховища, користування абонементом. Інструкція по зберіганню, обробці літератури та збору бібліографічних матеріалів за 1934 р. – Там само, спр. 459, 26 арк.
7. Переписка з науковими установами з питань користування бібліотекою, обслуговування читачів та ін. 7 січ. 28 р. – 8 груд. 1934 р. – Там само, спр. 475, 126 арк.
8. Статут бібліотеки Всеукраїнської Академії наук. Положення про науково-бібліографічний відділ, інструкції для консультативної роботи, по реєстрації надходжень, розподілу літератури та ін. за 1936 р. – Там само, спр. 512, 83 арк.
9. Звіт про роботу бібліотеки (цифровий) за 1937 р. – Там само, спр. 551, 10 арк.
10. Звіт про роботу бібліотеки та її комплектування в період тимчасової окупації м. Києва фашистськими загарбниками (з 15 жовт. 1941 р. по 21 верес. 1943 р.) – Там само, спр. 635, 17 арк.
11. Пояснювальна записка до плану роботи бібліотеки за 1943 р. Звіти про роботу бібліотеки за період 15 листоп. 1943 р. – 31 січ. 1944 р. – Там само, спр. 636, 16 арк.
12. Зведений річний звіт про діяльність Бібліотеки. Звіти відділів і кабінетів за 1948 р. – Там само, спр. 701, 100 арк.
13. Постанова № 1534 від 17 черв. 1949 р. Ради Міністрів УРСР про затвердження Статуту Державної публічної бібліотеки. – Там само, спр. 716, 9 арк.
14. Текстовий звіт про роботу Бібліотеки за 1950 р. – Там само, спр. 742, 71 арк.
15. Звіти про роботу відділів та кабінетів Бібліотеки за 1950 р. – Там само, спр. 743, 181 арк.

16. Текстовий звіт про діяльність Бібліотеки за 1951 р. – Там само, спр. 769, 72 арк.
17. Звіт Державної публічної бібліотеки за 1952 р. – Там само, спр. 797, 211 арк.
18. Звіт про роботу Державної публічної бібліотеки АН УРСР за 1957 р. – Там само, спр. 942, 259 арк.
19. Зведений звіт про діяльність Бібліотеки за 1959 р. – Там само, спр. 1031, 101 арк.
20. Довідка про книжкові фонди Державної публічної бібліотеки до пожежі, що сталася 24 травня 1964 р. і про втрати внаслідок пожежі. – Там само, спр. 1228, арк. 13.
21. Про перейменування в Центральну наукову бібліотеку. – Там само, спр. 1248, арк. 65.

Архів Інституту бібліотекознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

22. Отчет о работе библиотеки за 1967 г. / АН УССР, Гос. публ. б-ка. – К., 1968. – 74 с., с прил.
23. Статут Бібліотеки, положення про відділи, посадові інструкції / АН УРСР, Центр. наук. б-ка. – К., 1971. – С. 3–7.
24. Единый профиль комплектования фондов Центральной научной библиотеки АН УССР отечественными видами изданий / АН УССР, Центр. науч. б-ка. – К., 1982. – 36 с.
25. Звіт про роботу Центральної наукової бібліотеки імені В. І. Вернадського і бібліотек наукових установ АН України за 1991 р. / НАН України, Центр. наук. б-ка. – К., 1992. – 55 с.
26. Звіт про бібліотечно-бібліографічну та інформаційну діяльність Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та бібліотек науково-дослідних установ НАН України в 2002 р. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2003. – 54 с., з дод.
27. Звіт про бібліотечно-бібліографічну та інформаційну діяльність Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та бібліотек науково-дослідних установ НАН України в 2006 р. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2007. – 85 с., з дод.

Опубліковані джерела

28. Гудімова Н. Про основні джерела поточного комплектування бібліотек в сучасних умовах / Н. Гудімова, С. Панібратська, Г. Харченко // Бібліотечна планета. – 1998. – № 2. – С. 34–35.
29. Дубровина Л. А. Історія Національної бібліотеки України. 1918–1941 / Л. А. Дубровина, О. С. Онищенко. – К. : НБУВ, 1998. – 335 с.
30. Жабін О. Web-сервер Національної бібліотеки України імені

В. І. Вернадського / О. Жабін // Проблеми вдосконалення каталогів наукових бібліотек: Матер. міжнар. наук. конф., Київ, 14–17 жовт. 1997 р. – С. 76–77.

31. Інструкція Тимчасовому Комітетові для заснування Національної Бібліотеки Української Держави у м. Києві // Бібліотечний вісник. – 1993. – № 3–4. – С. 12–14.

32. *Костенко Л. Й.* Компьютерные технологии в Национальной библиотеке Украины имени В. И. Вернадского / Л. Й. Костенко // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире : новые технологии и новые формы сотрудничества : Труды междунар. конф. «Крым-2003», Судак, 7–15 июня 2003 г. – М., 2003. – Т. 1. – С. 217–219.

33. *Костенко Л. Й.* Мережні інформаційні ресурси наукової бібліотеки / Л. Й. Костенко, А. О. Чекмарьов // Наук.-техн. інформ. – 2000. – № 3. – С. 41–44.

34. *Онищенко О.* Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського в 1918–1998 рр. : основні етапи розвитку / О. Онищенко, Л. Дубровіна // Бібліотечний вісник. – 1998. – № 5. – С. 5–17.

35. Положение о библиотечном деле в СССР. – М., 1984. – 12 с.

36. Постановление коллегии Наркомпроса УССР «О состоянии библиотечной работы по УССР» от 30 июня 1931 г. // Книга и книжное дело в Украинской ССР. 1917–1941 : Сб. док. и материалов. – К. : Наук. думка, 1985. – Т. 1. – С. 314–317.

37. *Постернак С. П.* Всенародна Бібліотека України (До п'ятирічного ювілею) / С. П. Постернак // Бібліологічні вісті. – 1923. – № 4. – С. 14–22.

38. *Постернак С. П.* Всенародна Бібліотека України (6, 7 роки існування) / С. П. Постернак // Бібліологічні вісті. – 1925. – № 1–2. – С. 157–160.

39. *Постернак С. П.* Всенародна бібліотека України при Всеукраїнській Академії наук у м. Києві / С. П. Постернак – К., 1923. – 63 с.

40. Про надання Центральної науковій бібліотеці імені В. І. Вернадського статусу національної : Указ президента України Л. Кучми від 5 квіт. 1996 р. № 244/96 // Бібліотечний вісник. – 1996. – № 3. – С. 1.

41. *Слободяник М. С.* Инновационная библиотечная технология: пути реализации / М. С. Слободяник // Прогрессивные библиотечные технологии: организация и управление: Сб. науч. тр. – К. : Наук. думка, 1989. – С. 36–46.

42. Статут Національної Бібліотеки Української Народної Республіки в м. Києві при Українській Академії наук // Бібліотечний вісник. – 1993. – № 3–4. – С. 14–16.

43. Ухвалений Радою Міністрів Закон про утворення фонду «Національної Бібліотеки Української Держави» // Бібліотечний вісник. – 1993. – № 3–4. – С. 12.

44. *Чекмарьов А. О.* Internet-вузол Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / А. О. Чекмарьов, Л. Й. Костенко. – К., 1999. – 126 с.

45. *Чекмарьов А. О.* Національна система електронних бібліотек / А. О. Чекмарьов, Л. Й. Костенко, Т. П. Павлуша. – К., 1998. – 52 с.

УДК 02(477)(083.7)(091)

Тетяна Данільченко,

зав. філією № 2 НБУВ

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ НОРМУВАННЯ ПРАЦІ В БІБЛІОТЕЧНІЙ СПРАВІ В УКРАЇНІ

У статті висвітлено історичні тенденції розвитку нормування бібліотечних процесів в Україні, сучасний стан використання норм та визначені актуальні проблеми нормування в бібліотеках в умовах впровадження інформаційно-комунікаційних технологій.

Ключові слова: наукова організація праці нормування праці, бібліотечні процеси, інформаційно-комунікаційні технології.

Майже двадцять років бібліотеки України функціонують в умовах глобальних суспільно-економічних перетворень. Цей час позначився на бібліотеках як складний період зміни пріоритетів, адаптації до ринкового середовища, прийняття нової моделі функціонування, упровадження інноваційних технологій соціальної й економічної взаємодії, становлення в ролі суб'єкта господарювання – виробника бібліотечно-інформаційних продуктів і послуг. Головними і найактивнішими чинниками змін в організації діяльності бібліотеки є інформатизація суспільства і перехід на ринкові умови господарювання.

До активніших дій бібліотеки спонукає державна політика України в сфері інформатизації: так, у Законі України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 рр.» визначено, що основною метою політики України у сфері інформатизації є «розвиток інформаційного суспільства в Україні та впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя...» [16, с. 102]. Саме вони визначають процеси перетворення і подальшого розвитку, зумовлюють необхідність вибору нових цілей і нової стратегії бібліотеки, відповідно до сучасних реалій на інформаційному ринку.

У зв'язку з цим для бібліотек на даному етапі першочерговими стають проблеми підвищення ефективності бібліотечно-інформаційної роботи на основі наукової організації праці. При цьому особливу важливість набувають питання нормування інноваційних технологічних процесів. В умовах інформаційного суспільства нормування – одна із актуальних проблем організації праці в бібліотеках, підвищення її ефективності та якості, спрямоване на формування та ефективне використання інформаційних